

# Lidská práva

Lidská práva jsou souhrnem práv a svobod, které jsou přisuzovány každé lidské bytosti. V minulosti byla tato práva přiznávána pouze vladařům a šlechtě, zatímco obyčejným lidem jen v malé míře nebo zcela upírána. Po Velké francouzské revoluci byla lidská práva rozšířena i prostým občanům, ovšem bílé pleti. Teprve v roce 1848 byla zrušena roboty, po válce Severu proti Jihu zrušeno otroctví, před první světovou válkou zavedeno volební a hlasovací právo pro muže, po válce i pro ženy, ale teprve po druhé světové válce byla vyhlášena Všeobecná deklarace lidských práv, která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství. Přesto ještě celá desetiletí museli například američtí černoši usilovat o rovnoprávnost (Martin Luther King).

Lidská práva jsou ty svobody a nároky, které mají být zaručeny každému člověku na světě. Od roku 1948 jsou shrnuty ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Mluvit o lidských právech nám může připadat jako nudné a zbytečné. To ale jen do chvíle, kdy jsou nám některé základní svobody odepřeny.

Stále jsou v mnohých zemích lidská práva pošlapávána, některé kultury přiznávají ženám méně práv než mužům, v totalitních režimech jsou občanům upírána politická práva (právo zakládat politické strany a volit si své zástupce).

Zásadní roli v ochraně lidských práv by měly hrát především vlády států. Neméně důležitou úlohu v oblasti obrany a propagace lidských práv mají dnes i spolky na ochranu lidských práv. Po roce 1989 začala podobná sdružení působit i v Česku. K největším patří Human Rights Watch, Amnesty International, Člověk v tísni a Nesehnutí.

Ve světě pak najdeme řadu dalších organizací a institucí, zabývajících se touto problematikou, například v sousedním Německu "Více demokracie" (Mehr Demokratie), IRI Europe činný v Evropě, nebo I&R Institute v Kalifornii.

S vývojem společnosti vznikají i nové iniciativy, např. na ochranu práv dítěte, práv otců, jazykových práv, práva na fungující justici, práva na integritu (omezení korupce), práva na řešení konfliktů bez násilí, práva homosexuálů; dokonce i práv zvířat.

Základním dokumentem z této oblasti je **Všeobecná deklarace lidských práv**. Byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948. Jedná se o nezávazný dokument, obsahující nejznámější katalog lidských práv.

Existují však i dokumenty závazné, ke kterým patří např. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., Evropská sociální charta, vyhlášená pod č. 14/2000 Sb. m. s., nebo celosvětový Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášené pod č. 120/1976 Sb.

## Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Evropská úmluva, podepsána v Římě 4. listopadu 1950, vstoupila v platnost roku 1953) představovala první právně závazný

mezinárodní instrument, jehož cílem byla ochrana širokého okruhu občanských a politických práv. Je prvním úspěšným pokusem o zabezpečení ochrany řady práv a svobod uvedených právě ve Všeobecné deklaraci lidských práv přijaté OSN v roce 1948. Stala se v celém světě vzorem pro ostatní systémy, např. i pro Americkou úmluvu o lidských právech.

Je to mezinárodní úmluva, jejímž prostřednictvím členské státy Rady Evropy našly způsob, jak stanovená lidská práva a základní svobody zaručit všem, kdož jsou pod jejich jurisdikcí.

Evropský standard lidských práv představuje právní úprava, jejímž základem je pochopitelně katalog práv obsažený v Evropské úmluvě (1950), doplněný protokoly. Jejich rozsah může být rozšiřován, a to dvěma způsoby. Jednak speciálními smlouvami, jako je např. Evropská úmluva o předcházení mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1987) a Evropská úmluva k ochraně jednotlivců vzhledem k automatickému zpracování dat osobní povahy (1981), jednak judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, který při řešení konkrétních sporů o uplatňování ochrany lidských práv zároveň svým unifikujícím výkladem použitých pojmů dotváří (a někdy i výrazně rozvíjí) evropský standard ochrany lidských práv.

Podstatu problematiky lidských práv garantovaných Evropskou úmluvou s protokoly je možné rozdělit do tří okruhů:

- nedotknutelnost osobnosti

Stěžejní roli hraje především ochrana lidského života a důstojnosti. Patří sem právo na život, zákaz trestu smrti, zákaz mučení a nelidských či ponižujících trestů nebo zacházení a zákaz otroctví, nevolnictví a nucené práce.

- vláda práva

Princip vlády práva zahrnuje právo na svobodu a bezpečnost, právo na spravedlivé a nestranné soudní řízení, zákaz retroaktivity trestního práva, právo na účinné opravné prostředky, zákaz vězení pro dluhy, právo na odvolání v trestním řízení, právo na náhradu škody v případě nezákonného rozhodnutí a zákaz dvojího trestního stíhání za totéž.

- pluralismus a tolerance v životě společnosti

V této skupině najdeme ostatní práva chráněná Evropskou úmluvou. Zde jsou zahrnuty politické svobody, ale také některá práva s ekonomickými a sociálními aspekty.

Patří sem např. právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence, svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svobodu projevu, svobodu shromažďovací a spolčovací, právo muže a ženy uzavřít manželství a založit rodinu, právo na vlastnictví u fyzických i právnických osob, právo na vzdělání a právo na svobodné volby, právo zvolit si místo pobytu a opustit kteroukoli zemi včetně vlastní, zákaz vyhoštění ze země domácích občanů a právo na vstup do země pro příslušníka této země, zákaz kolektivního vyhoštění cizinců, zákaz vyhoštění cizince usídleného na území státu, s výjimkou vyhoštění na základě rozhodnutí příslušného orgánu, a rovná práva manželů mezi sebou i ve vztahu k dětem během manželství i po jeho zániku.

Evropská úmluva o lidských právech a její protokoly tedy zaručují:

právo

- na život, svobodu a bezpečnost jedince;
- na spravedlivý soud v občanskoprávních a trestních záležitostech;
- volit a kandidovat ve volbách;

- na svobodu myšlení, svědomí a náboženství;
- na svobodu názoru (včetně svobody hromadných sdělovacích prostředků);
- na vlastnictví majetku.

Dále zákaz

- týrání a nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestání;
- trestu smrti;
- diskriminace při využívání lidských práv a svobod zaručených Úmluvou;
- vyhošťování vlastních státních příslušníků nebo odmítání jejich vstupu;
- hromadné vypovídání cizinců.

Státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, jsou povinny zajistit každému pod svou jurisdikcí, bez ohledu na pohlaví, rasu, národnostní či etnický původ, atd., aby mohl užívat tato práva a svobody chráněné Evropskou úmluvou o lidských právech.

*Poznámka:*

*Český text Úmluvy a protokolů byl vyhlášen také ve Sbírce zákonů: Základní text Úmluvy a některých protokolů pod číslem 209/1992 Sb., ve znění Protokolu č. 11 vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod číslem 243/1998 Sb, a pokud jde o 13. protokol, nachází se tento ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 114/2004 Sb. m. s. Podle zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, je Sbírka zákonů každému přístupná k nahlédnutí na každém obecním (městském) a krajském úřadě a Sbírka mezinárodních smluv je k nahlédnutí na krajských úřadech anebo na Magistrátu hlavního města Prahy.*

Dalšími závaznými dokumenty jsou:

**Evropská sociální charta** je analogií Evropské úmluvy o lidských právech v oblasti ochrany sociálních a ekonomických práv. Zaručuje právo na práci a odbornou přípravu, na spravedlivé pracovní podmínky a odměnu za práci, na členství v odborech, na sociální a lékařské služby a sociální jistoty. Posiluje zásadu rovného postavení žen a přiznává práva v dalších oblastech, jako např. právo na důstojné bydlení. Uplatňování Charty je mezinárodně kontrolováno.

**Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání** stanovuje doplňující ochranu pro uvězněné a vzaté do vazby, kteří by se mohli stát obětí týrání nebo nelidského či ponižujícího zacházení. Výbor má právo navštěvovat místa, kde úřady mohou držet osoby ve vazbě - věznice, vazební věznice pro mladistvé, policejní stanice, vojenské ubytovny, psychiatrické léčebny, apod.

**Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin** je prvním právně závazným multilaterálním nástrojem pro všeobecnou ochranu národnostních menšin. Do praxe se uvádí prostřednictvím vnitrostátních zákonů a programů. Jde především o rovnost před zákonem, přijímání opatření k zachování a rozvíjení kultury, zachování identity, náboženství, jazyka a tradic národnostních menšin, zajištění přístupu do hromadných sdělovacích prostředků, svobodné, pokojné kontakty mezi příslušníky národnostních menšin, kteří legálně žijí v různých státech.

Vliv a silné postavení Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod z roku 1950 i v rámci Evropské unie potvrzuje ustanovení Smlouvy o EU (článek 49), který mj. podmiňuje členství žadatelské země v Unii respektováním zásad uvedených v článku 6 odstavec 1 Smlouvy o EU. Důvodem je skutečnost, že tyto zásady vlastně odráží základní svobody

zakotvené právě v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv. (Je nutné si uvědomit, že Evropská společenství formálně nejsou signatářem této úmluvy ani členem Rady Evropy, ale úmluva je závazná pro všechny státy Evropské unie jako její signatáře.)

Evropská úprava lidských práv představuje nejvyspělejší z regionálních systémů ochrany lidských práv, který jde v mnohém nad rámec univerzálních standardů přijatých v rámci OSN. Evropský systém ochrany lidských práv byl vytvořen Radou Evropy.

## **Rada Evropy** (anglicky Council of Europe, CoE, francouzsky Conseil de l'Europe)

Rada Evropy je celoevropská mezinárodní organizace, která zajišťuje spolupráci členských zemí především při podpoře demokracie a ochraně lidských i sociálních práv a svobod. Bojuje proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a dalším typům nesnášenlivosti ve všech členských státech a upevňuje v tomto směru právní a politické záruky. Podporuje rovnost mužů a žen, snaží se zamezit obchodu s lidmi pro sexuální využití, potírat násilí páchané na ženách, zajistit vyvážené zastoupení žen a mužů v politickém a občanském životě. Podílí se na ochraně svobody projevu a snaží se rozšířit oblasti svobody projevu a informací hromadných sdělovacích prostředků. Členové Rady Evropy spolupracují např. i v oblastech kultury nebo vzdělávání.

Organizace byla založena v roce 1949. Sídlí ve Štrasburku. Členem se může stát každý evropský stát, který zachovává zásady právního státu a zaručuje všem osobám v rámci své svrchovanosti základní lidská práva a svobody. Jedním z prvních hlavních úspěchů bylo dojednání a uzavření Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v roce 1950, která je právním základem činnosti Evropského soudu pro lidská práva.

### Členské státy

Dnes sdružuje tato organizace 46 členů. Při svém založení 5. května 1949 měla Rada jen deset členských zemí:

Belgie  
Dánsko  
Francie  
Irská republika  
Itálie  
Lucembursko  
Nizozemsko  
Norsko  
Švédsko  
Spojené království

Ostatní členské státy (v pořadí podle uvedeného data vstupu):

Řecko (9. srpna 1949)  
Turecko (9. srpna 1949)  
Island (9. března 1950)  
Německo – SRN (13. července 1950)  
Rakousko (16. dubna 1956)  
Kypr (24. května 1961)  
Švýcarsko (6. května 1963)

Malta (29. dubna 1965)  
Portugalsko (22. září 1976)  
Španělsko (24. listopadu 1977)  
Lichtenštejnsko (23. listopadu 1978)  
San Marino (16. listopadu 1988)  
Finsko (5. května 1989)  
Maďarsko (6. listopadu 1990)  
Polsko (26. listopadu 1991)  
Bulharsko (7. května 1992)  
Estonsko (14. května 1993)  
Litva (14. května 1993)  
Slovinsko (14. května 1993)  
Česko (30. června 1993)  
Slovensko (30. června 1993)  
Rumunsko (7. září 1993)  
Andorra (10. října 1994)  
Lotyšsko (10. února 1995)  
Albánie (13. července 1995)  
Moldavsko (13. července 1995)  
Makedonie (9. listopadu 1995)  
Ukrajina (9. listopadu 1995)  
Rusko (28. února 1996)  
Chorvatsko (6. listopadu 1996)  
Gruzie (27. dubna 1999)  
Arménie (25. ledna 2001)  
Ázerbájdžán (25. ledna 2001)  
Bosna a Hercegovina (24. dubna 2002)  
Srbsko a Černá Hora (3. dubna 2003)  
Monako (5. října 2004)

## **Evropský soud pro lidská práva** (anglicky European Court of Human Rights)

Sídlem Evropského soudu pro lidská práva je stejně jako v případě Rady Evropy Štrasburk. Evropský soud pro lidská práva byl vytvořen v roce 1959 k projednávání porušení Úmluvy o lidských právech a základních svobodách (1950).

Hlavním úkolem soudu je dohlížet na dodržování ustanovení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Dnes představuje tento soud co do počtu soudců jeden z největších mezinárodních soudních orgánů, neboť každý smluvní stát je zastoupen jedním soudcem (v současnosti přes 40 soudců). Stát však nutně u Soudu nemusí mít svého zástupce, není ani omezen počet soudců stejné národnosti. K soudu se může obrátit se svou stížností na porušení Úmluvy buď smluvní stát (mezistátní stížnost) nebo jednotlivci, skupiny jednotlivců či nevládní organizace (individuální stížnost). Mezistátní žaloby tvoří menšinu všech podání k Soudu, jednoznačně převažují individuální žaloby.

O tom, zda je individuální stížnost přijatelná, zda se týká opravdu vymezeného okruhu problematiky, kterou soud může řešit, rozhoduje tříčlenný Výbor, který ji může jednomyslně odmítnout nebo přijmout. Věc pak postoupuje sedmičlennému Senátu, jenž rozhodne o jejím

meritu. Sedmičlenný Senát také rozhoduje o přijatelnosti a podstatě mezistátních stížností. Zvláště závažné kauzy řeší pak Velký senát, který je složen ze 17 soudců. Rozsudek Velkého senátu je konečný. Po vynesení rozsudku sedmičlenným Senátem mohou ve výjimečných případech sporné strany do tří měsíců ještě podat žádost o projednání před Velkým senátem.

Jaké stížnosti a za jakých podmínek mohou být k soudu podány?

- Nepřípustné jsou stížnosti zjevně nepodložené, neslučitelné s ustanovením Úmluvy nebo případně i ty, které zneužívají práva na stížnost.
- Musí se jednat o věc novou, která nebyla už Soudem projednána, nebo nebyla předložena k projednání jinému mezinárodnímu orgánu.
- Musí být vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky.
- Stížnost musí být podána do šesti měsíců od konečného vnitrostátního rozhodnutí.
- Nesmí jít o anonymní stížnost.
- Samozřejmě se věc musí týkat porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z toho vyplývá, že na prvním místě by měl pracovat systém ochrany lidských práv a svobod především na národní úrovni. Každý členský stát musí zajistit, aby každý jednotlivec pod jeho jurisdikcí mohl užívat tato práva. Až pokud toto základní zabezpečení nefunguje, může za výše uvedených podmínek kdokoli podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Státy rovněž mohou podávat stížnosti na jiné státy.

Okruh témat, kterého se dotýkají stížnosti na nedodržování Úmluvy je široký - od používání tělesných trestů, přes omezování svobody mentálně postižených, práva uvězněných, vojenské, profesní a kázeňské řády, nevyhnutelnost a délku soudních postupů, odposlouchávání telefonů, zákony týkající se homosexuálů, svobody tisku, otázky péče o děti, právo na opětovné spojení rodin až po otázky deportace.

Když je podání prohlášeno za přípustné, Soud vyzve strany, aby se pokusily o smír. Pokud to není možné, dojde k veřejnému slyšení. Rozsudky jsou vyhlášovány na veřejném zasedání Soudu a není proti nim odvolání. Rozhodnutí Soudu jsou konečná a pro zúčastněné státy závazná. Vykonání rozsudku znamená pro členské státy nejen odškodnění stěžovatele, který vyhrál spor, ale i zajištění, aby se podobné porušení lidských práv nemohlo v budoucnosti opakovat.

Rozsudky soudu mají deklaratorní povahu a způsob jejich výkonu tak záleží na státech samotných. S výjimkou povinnosti zaplatit poškozenému určitou částku z titulu "spravedlivého zadostiučinění", Soud v rozsudku státům neukládá konkrétní chování. Je proto jen na nich, zda zvolí opatření individuální, či obecné povahy.

### ***Příklad konkrétní kauzy, kterou Evropský soud pro lidská práva řešil***

*Kauza, která byla řešena u Evropského soudu pro lidská práva, se týkala stížnosti na pomalou práci české justice a jejími účastníky byli bývalí studenti brněnské fakulty.*

*V lednu 1990 vyjádřili tři studenti brněnské fakulty architektury nedůvěru některým vyučujícím. Učitelé a zároveň předsedovi základní organizace KSČ Janu Snášelovi napsali, že*

je "arogantní kariérista a zneužívá své politické postavení". Snášel je za to v roce 1991 zažaloval u soudu a požadoval omluvu.

Soudní instance mu dávaly za pravdu. Studenti však s rozsudky soudů nižších instancí nesouhlasili a odvolali se. Čtrnáct let se vlekly v ČR soudní spory. Studenti dotáhli svou kauzu až k Ústavnímu soudu, který spor vrátil na začátek. To znamená, že samo rozhodnutí, jestli se studenti musí, nebo nemusí bývalému komunistickému šéfovi omluvit, je tedy znovu na české justici. Štrasburský soud totiž nerozhodoval o podstatě sporu, ale jen o neúměrných průtazích.

Evropský soud pro lidská práva dal bývalým studentům za pravdu, že se od české justice nedočkali "práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě", jak to slibuje evropská úmluva o lidských právech. Štrasburský soud proto nařídil Česku, aby každému z nich zaplatilo odškodnění pět tisíc eur, tedy zhruba 150 tisíc korun.

Mladíci nebyli jediní, kdo uspěl se svou stížností na pomalou práci českého soudnictví. Ta už Českou republiku stála přes dvacet milionů korun, které Česká republika musela vyplatit jako odškodnění lidem, kteří si u Evropského soudu pro lidská práva úspěšně stěžovali na pomalou českou justici.

Setkat se můžeme v popisované oblasti ještě s institucí Komisaře pro lidská práva.

### **Komisař pro lidská práva**

Úřad Komisaře byl zřízen později než Rada Evropy i soud - až v roce 1999. Úkolem Komisaře je působit preventivně při ochraně lidských práv a upozorňovat na případné nedostatky. Komisař ovšem nefunguje jako právní instituce, právní ochrana lidských práv je úkolem Evropského soudu pro lidská práva.

V České republice jsou lidská práva zaručena Ústavou. Specifickým orgánem, který se problematikou ochrany těchto práv zabývá, je:

### **Rada vlády ČR pro lidská práva**

Rada je poradním orgánem vlády České republiky pro otázky ochrany lidských práv a základních svobod osob v jurisdikci ČR. Sleduje dodržování a naplňování Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod atd. Rada dále sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv a základních svobod.

Další, v tomto případě českou nevládní organizací z této oblasti, je Český helsinský výbor. Jedná se o nevládní neziskovou organizaci pro lidská práva. Je členem Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva (IHF) se sídlem ve Vídni sdružující helsinské výbory z 39 členských zemí OBSE.

### **Evropská unie a ochrana lidských práv**

Je přirozené, že i Evropská unie představuje jednoho z hlavních partnerů Rady Evropy. Bude jím i nadále v době, kdy se rozšiřuje a získává svou ústavu. Rada Evropy a Evropská unie sdílejí řadu podobných hodnot a do značné míry řadu podobných cílů. Ač pracují značně odlišnými postupy, mohou a měly by spolupracovat v těch oblastech, v nichž samy vynikají. Například Evropská unie v současnosti přispívá částkou přes 7 milion eur na společné kooperační programy v jihovýchodní Evropě.

Třebaže Evropský soud pro lidská práva působí v rámci Rady Evropy, jeho činnost je významná i z hlediska Evropské unie. Nejenže jsou všechny státy EU zároveň smluvními stranami Evropské úmluvy, ale práva v ní zakotvená a interpretovaná Soudem ve Štrasburku představují zároveň jeden ze zdrojů systému ochrany lidských práv v Evropské unii, což potvrdila už Maastrichtská smlouva. Z tohoto důvodu dnes neexistuje stát ucházející se o členství v EU, který by nebyl smluvní stranou Evropské úmluvy nebo měl problémy s respektováním rozsudků Evropského soudu pro lidská práva.

Původní texty zakládajících smluv Evropských společenství neobsahovaly, na rozdíl od právních systémů členských států, výčet základních práv a svobod. Právní řád Společenství zajišťující základní práva se vytvořil až na základě judikatury Evropského soudního dvora, která začala vznikat teprve od roku 1969. Evropský soudní dvůr zpočátku otázky související se základními právy odmítal řešit s odkazem na to, že se těmito otázkami nemůže zabývat, jelikož patří do vnitrostátního ústavního práva členských států. Tuto původní představu však musel revidovat v neposlední řadě proto, že sám obhajoval a prosazoval přednost práva Společenství (taktéž "právo ES") před národním právem členských států. Dnešní situaci v rámci EU předurčilo vyhlášení Charty základních práv Evropské unie v prosinci 2000.

Evropský soudní dvůr uznal jako základní práva garantovaná právním řádem ES právo vlastnit majetek, právo na výkon povolání, nedotknutelnost obydlí, svobodu názoru, všeobecná osobnostní práva, ochranu rodiny (příkladně stěhování rodinných příslušníků za migrujícím pracovníkem), hospodářské (ekonomické) svobody, sociální práva, náboženskou svobodu a svobodu vyznání a celou řadu základních procesních práv, mezi něž patří např. právo na řádný proces (řádné slyšení), princip zachování důvěrnosti písemného styku mezi klientem a advokátem, zákaz dvojího trestu a požadavek odůvodnění právních aktů Společenství. Patří sem rovněž zásada odpovědnosti státu za porušování práva ES.

Interpretace lidských práv se však v jednotlivých členských státech stále liší, a to někdy dost výrazně. Lze tedy shrnout, že v Evropě koexistují tři institucionálně odlišné základní právní systémy, kterými jsou systémy v oblasti ochrany lidských práv a svobod:

1. na úrovni Rady Evropy,
2. systém v rámci Evropských společenství (Evropské unie)
3. národní právní systémy.

Prameny ochrany základních práv v rámci Společenství dnes představují:

1. úprava v rámci primárního evropského práva,
2. sekundární právní akty ES/EU,
3. obecné právní zásady ES/EU týkající se základních práv,
4. akty sui generis.

Evropský soudní dvůr zpočátku odvozoval svá rozhodnutí z některých ustanovení zakládajících smluv, zvláště Smlouvy o založení ES (SES). Jedná se o jednotlivá ustanovení týkající se zákazu diskriminace, která vyjadřují jednotlivé aspekty principu rovnosti. Úprava ochrany základních práv v primárním evropském právu je zakotvena zvláště v ustanoveních zakládajících smluv ES, které byly rovněž vzaty v úvahu při koncipování příslušných základních práv v Chartě:

- obecný zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti (článek 12 SES) a speciální ustanovení zákazu diskriminace pokud jde o zaměstnání (článek 48 SES),

- zákaz diskriminace z důvodu pohlaví a to ve vztahu k zajištění uplatňování zásady stejného odměňování mužů a žen (článek 141 SES),
- možnost přijetí společných opatření k potírání diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku, nebo sexuální orientace (článek 13 SES),
- rovné zacházení se zbožím i osobami při aplikaci čtyř základních svobod Společenství - volný pohyb zboží (článek 28 SES), volný pohyb osob (článek 39 SES), svoboda usazování v rámci svobody podnikání (článek 43 SES) a volný pohyb služeb (článek 50 SES), svobodné podnikání a hospodářská soutěž (článek 81 a násl. SES),
- výslovné zaručení práva sdružovacího - článek 137 SES a článek 48 Smlouvy o založení ESUO,
- petiční právo - článek 21 SES a článek 48 Smlouvy o založení ESUO,
- ochrana obchodního a profesního tajemství (článek 287 SES, článek 194 Smlouvy o založení Euratomu, článek 47 Smlouvy o založení ESUO),
- garance volného pohybu pracovníků (články 39-42 SES),
- ochrana životního prostředí (články 174-176 SES),
- sociální ustanovení (články 136-145 SES),
- odpovědnost Společenství za škodu (článek 288 SES),
- občanství Unie (článek 17 SES),
- volební právo u voleb obecních a voleb do Evropského parlamentu (článek 19 SES),
- diplomatická ochrana (článek 20 SES),
- svoboda pohybu a pobytu (článek 18 SES).

Společným základem pro ochranu lidských práv v rámci Unie jsou některá zásadní ustanovení přímo zakotvená v primárních smlouvách jako:

- článek 6 Smlouvy o EU (klíčové ustanovení) stanoví, že Unie je založena na zásadách svobody, demokracie, právního státu a respektování lidských práv a základních svobod, zásadách, které jsou společné členským státům a že Unie respektuje základní lidská práva, která zajišťuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům jako obecné právní zásady Společenství;
- článek 136 Smlouvy o založení ES, který obdobně stanoví, že Společenství a členské státy respektují základní sociální práva, jak jsou stanovena v Evropské sociální chartě z 18. října 1961 a v komunitární chartě základních sociálních práv pracovníků z roku 1989.
- Zvláštní postavení ve vztahu k ostatním ustanovením evropského práva, která se týkají ochrany základních práv, zaujímá článek 13 Smlouvy o založení ES, který fakticky vystupuje jako *lex specialis*, a představuje zásadní ustanovení primárního evropského práva k ochraně základních práv. Jedná se o ustanovení, jež předvídá přijetí opatření "k potírání diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace". Toto ustanovení bylo zavedeno až Maastrichtskou smlouvou o EU v roce 1993 a dále rozvinuto Amsterodamskou smlouvou.

S touto problematikou se setkáme i v oblasti druhého a třetího pilíře, jichž se týkají ustanovení o základních právech:

- v případě společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie se uvádí, že jejím cílem je mj. rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i respektování lidských práv a základních svobod (článek 11 odst.1),
- v případě policejní a justiční spolupráce ve věcech trestních jsou záležitosti ochrany lidských práv zakomponovány do nového institutu vybudování evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva (článek 29),
- úprava v sekundárním (odvozeném) právu ES je obsažena v několika nařízeních a směrnicích ES zvláště z oblasti volného pohybu osob nebo služeb, sociálního zabezpečení, zákazu diskriminace, ochrany osobních údajů, práva přístupu k dokumentům orgánů EU a další.

Mezi dokumenty sui generis se řadí:

- Charta základních práv Evropské unie
- Komunitární charta základních sociálních práv z roku 1989
- dokumenty spíše politického charakteru vydávané Evropskou Radou, Radou EU, resp. i Evropskou komisí k záležitostem lidských práv

Z těchto dokumentů je nejdůležitější Charta základních práv Evropské unie, neboť představuje ucelený text završující současnou fázi vývoje v dané oblasti. V současné době však není právně závazná. Její důležitost podtrhuje i skutečnost, že byla včleněna do Smlouvy o Ústavě pro Evropu jako její nedílná součást, která tvoří část II - Listina základních práv Unie.

### **Jaká základní práva tedy máme v EU zaručena?**

Mezi záruky základních práv patří zejména: záruka vlastnictví, svoboda hospodářské činnosti, svoboda výkonu povolání, svoboda spolčovací, svoboda vyznání, ochrana rodiny, právo na účinnou právní ochranu, obecná zásada rovnosti (nediskriminace) a zákaz zvlůle.

Ostatními zárukami jsou zásada poměrnosti, zásada ochrany dobré víry, zásada zákazu zpětné účinnosti, zásada zákazu dvojího potrestání, právo nahlížet do spisů, povinnost orgánů veřejné moci odůvodnit svoje rozhodnutí, zásada právní jistoty a zásada zákonnosti správy.

Kromě toho existují i další uznávané zásady či principy:

Princip domáhání se svých práv (každá osoba má právo oponovat rozhodnutí státního orgánu); právo na obhajobu; právo na uznání veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku a ochrany zdraví jako legitimních důvodů pro postup odlišný od standardního (upraveného zásadou) a princip efektivní soudní ochrany.

### **Charta základních práv Evropské unie (Listina základních práv EU)**

Charta byla slavnostně vyhlášena na zasedání Evropské rady během konání mezivládní konference v Nice ve dnech 7- 9. prosince 2000.

Charta nebyla přijata jako smlouva a proto ani nemůže mít právní důsledky jako např. Maastrichtská nebo Amsterodamská smlouva. Má pouze charakter politického a morálního dokumentu, ze kterého přímo nevyplývají nové právní závazky. Vyhlášení Charty ve formě

nezávazné deklarace je tedy považováno za čistě politickou záležitost, která neznamena právní platnost tohoto dokumentu

Právně závaznou by se Charta (či někdy překládána jako Listina základních práv Unie) stala v okamžiku, kdy by byla ratifikována Smlouva o Ústavě pro Evropu, jejíž součástí se stala.

Je třeba si ale uvědomit, že Listina základních práv Unie, zařazená do tzv. ústavní smlouvy, neobsahuje nějaké převratné novinky, neboť většina práv je již nyní součástí platné evropské legislativy či jiných mezinárodních smluv, resp. jsou obsažena v příslušných judikátech Evropského soudního dvora a Evropského soudu pro lidská práva.

Kromě formulování několika zcela nových práv se jedná o právoplatnost těch práv, které představují obecné právní zásady Společenství, základní práva zakotvená přímo v primárním právu ES/EU a dále práva z příslušných mezinárodních smluv - Evropská úmluva o ochraně lidských práv a Evropská sociální charta - jichž jsou členské státy Unie stranami.

Vstoupí-li ústava v platnost, vstoupí v právní platnost i Listina. Evropský soudní dvůr se bude tedy v budoucnu zabývat lidskými právy jako záležitostí spadající do "společných politik" Evropského společenství. To je hlavní novinka v této oblasti. (Ve svém důsledku to ale přinese jeden problém, a to určitou dvoukolejnost na úseku ochrany lidských práv, neboť dosavadní systém ochrany lidských práv v rámci Rady Evropy bude platit i nadále.)

### **V čem tkví největší význam začlenění Listiny do ústavní smlouvy?**

Napomůže ujednocení norem, které byly již dříve kodifikovány na mezinárodní a národní úrovni do jednoho uceleného dokumentu. V neposlední řadě pak ulehčí komunikaci mezi soudem a účastníky řízení tím, že stanovuje jasný katalog práv.

V ucelené, průhledné a jasné formě zakotvuje práva jednotlivců na unijní úrovni. Soustřeďuje fakticky všechna práva do té doby rozptýlená v různých národních a mezinárodních dokumentech, a tím se stává podstatou evropských *acquis* týkajících se základních práv občanů. Charta sdružuje tato práva kolem několika hlavních principů, kterými jsou lidská důstojnost, základní svobody, rovnost, solidarita, občanství a soudnictví.

## **Evropský veřejný ochránce práv**

V rámci Evropské unie je ustanovena funkce **Evropského veřejného ochránce práv**, zvaného také evropský ombudsman.

Dnes tuto funkci zastává P. Nikiforos Diamandouros, bývalý řecký národní veřejný ochránce práv. Byl zvolen Evropským parlamentem a funkci vykonává od 1. dubna 2003. Parlament zvolil prvního Evropského veřejného ochránce práv v roce 1995.

Evropský veřejný ochránce práv šetří stížnosti týkající se nesprávného úředního postupu institucí a orgánů Evropské unie. Soudní dvůr a Soud první instance, kterým přísluší soudní rozhodování, jsou však z jeho působnosti vyňaty.

Zabývá se případy nedostatečné či nedobré správy. Mnoho stížností podaných k Evropskému veřejnému ochránci práv se týká průtahů ve správním řízení, neprůhlednosti nebo

neposkytnutí informací. Některé se týkají pracovních vztahů mezi evropskými institucemi a jejich zaměstnanci, přijímání pracovníků a probíhajících výběrových řízení. Jiné se týkají smluvních vztahů mezi evropskými institucemi a soukromými podniky.

Nemůže se zabývat stížnostmi proti státním, regionálním nebo místním úřadům, a to ani v případě stížností týkajících se záležitostí Evropské unie (například proti ministerstvům, státním úřadům a orgánům územní samosprávy). Veřejný ochránce práv není odvolacím orgánem proti rozhodnutím soudů nebo závěrům šetření veřejných ochránců práv jednotlivých států. Nemůže se zabývat stížnostmi ani proti podnikatelským či soukromým subjektům.

Stížnost k veřejnému ochránci práv může podat kterýkoli občan Unie nebo fyzická či právnická osoba, která má bydliště nebo sídlo v některém členském státu EU.

Typické jsou stížnosti na:

- administrativní nesrovnalosti
- nepoctivost
- diskriminaci
- zneužití pravomoci
- nezodpovězení podání
- odmítnutí poskytnout informace
- zbytečné průtahy

Evropský ombudsman

<http://www.euro-ombudsman.eu.int>

<http://www.euro-ombudsman.eu.int/glance/cs/default.htm> (stránka v češtině)

Adresa: The European Ombudsman

1, avenue du President Robert Schuman

BP 403 – F –67001 Strasbourg Cedex

## **Co všechno potřebujete vědět o Evropském ombudsmanovi**

V tomto roce je tomu deset let, kdy začal na úrovni Evropské unie pracovat Evropský ombudsman (Evropský ochránce práv). Za tu dobu z něj vyrostla instituce, která je obecně respektována a váží si jí a důvěřují jí občané EU. Evropský ombudsman tak patří mezi nejznámější ombudsmanské instituce na světě a řadí se mezi nejlepší.

Maastrichtská smlouva zavedla s evropským občanstvím i institut evropského ombudsmana, který hraje významnou roli v ochraně individuálních práv člověka před nespravedlivou a nepřípustnou činností nebo nečinností orgánů Evropské unie. Instituce ombudsmana je v současnosti charakterizována především jako nezávislý úřad bez přímé rozhodovací pravomoci, avšak s vnější kontrolní funkcí vůči exekutivním orgánům a administrativě. Z mezinárodní zkušenosti můžeme říci, že ombudsman plní funkci nestranného právního rádce a může svými poznatky a zkušenostmi přispívat ke zlepšení fungování orgánů veřejné správy. Z hlediska politické teorie a praxe vystupuje ombudsman jako specifický institut, ve kterém se propojuje stát s občanskou společností.

V moderních demokraciích volají občané po efektivní správě věcí veřejných. Evropský ombudsman tak svou prací přispívá ke zlepšení kvality demokracie na úrovni Evropské unie.

Návrhy jak zlepšit kvalitu demokracie Evropské unie a vyřešení demokratického deficitu jsou v Evropské unii stále na pořadu dne.

#### Historický vývoj instituce ombudsmana

Slovo "ombud" je švédského původu a označuje osobu, která koná v zájmu druhých. Instituce ombudsmana je jedním z nejlepších švédských vývozních artiklů, jelikož Švédsko bylo prvním státem, ve kterém byl úřad právního ombudsmana (Justitieombudsman) ústavně zřízen v roce 1809. Teprve ve 20. století začal pronikat do právních systémů dalších zemí Skandinávie a do celého světa. V 60. letech nastal největší boom zřizování úřadů ombudsmanů v Evropě a ve zbytku světa. Dnes funguje 120 úřadů ombudsmanů s rozdílnými funkcemi a činnostmi, které závisí na společenském, kulturním a politickém rozvoji. V Evropské unii má národního ombudsmana 23 zemí. V Německu a v Itálii existují ombudsmani i na regionální úrovni.

Ve Španělsku národní ombudsman (defender del pueblo) požívá druhé nejvyšší autority po králi. V Rakousku ombudsman (Volksanwaltschaft) seznamuje v televizním vysílání občany s problémy, kterými se zabývá. V každé zemi má úřad ombudsmana odlišný název. Ve Francii jej nazývají le médiateur, v Itálii difensore civico, ve Velké Británii Parliamentary Commissioner for Administration a v Polsku je známý jako rzecznik praw obywatelskich. V České republice pracuje na základě zákona č. 349/1999 Sb. veřejný ochránce práv s úřadem v Brně.

O možnosti zřízení ombudsmana na evropské úrovni se hovoří již od 70. let minulého století. Myšlenka zavedení Evropského ombudsmana do právního rámce Evropské unie vzešla nakonec ze španělské iniciativy o evropském občanství, která byla předložena v rámci Mezivládní konference o politické unii v roce 1991. Podle španělského návrhu mělo být přijetí katalogu zvláštní práva občanů Evropské unie podpořeno zřízením zvláštního orgánu pro ochranu těchto práv. Dnes máme díky zavedení občanství EU Evropského ombudsmana společně s Petičním výborem Evropského parlamentu, které jsou kompetentní v ochraně lidských, občanských, politických a sociálních práv.

#### **Evropský ombudsman parlamentního typu**

Detailní i všeobecná pravidla, kterými se řídí výkon ombudsmana, byla přijata Evropským parlamentem 9. března 1994 a jsou připojena v příloze Jednacího řádu Evropského parlamentu. Evropský ombudsman se stal ombudsmanem parlamentního typu, jelikož Evropský parlament má exkluzivní pravomoci při jeho nominaci. O nominacích osob na funkci ombudsmana rozhoduje Petiční výbor Evropského parlamentu. Seznam osob podpořených Petičním výborem je následně schválen na plenárním zasedání Evropského parlamentu. Ombudsman je zvolen prostou většinou při nadpoloviční účasti europoslanců. Funkční období Evropského ombudsmana je shodné s volebním obdobím Evropského parlamentu. Evropský ombudsman předkládá roční zprávy Evropskému parlamentu.

Ombudsman je obdařen imunitou. Na žádost Evropského parlamentu může být Evropský ombudsman odvolán Evropským soudním dvorem, nesplňuje-li podmínky požadované pro výkon funkce nebo dopustí-li se závažného prohřešku. Evropský ombudsman nesmí vykonávat žádnou jinou profesi, ať již placenou nebo neplacenou.

#### **Úřad Evropského ombudsmana**

Prvním Evropským ombudsmanem se stal bývalý finský ombudsman a ministr spravedlnosti Jacob Söderman, který byl schválený do funkce Evropským parlamentem 12. července 1995 a

byl znovu zvolen v roce 1999. Během svého druhého funkčního období se Jacob Söderman rozhodl v roce 2003 odejít ze své pozice vzhledem k tomu, že dosáhl věku 65 let, který je ve Finsku rokem pro odchod do důchodu. Od roku 2003 zastává funkci Evropského ombudsmana Řek Nikiforos Diamandouros, který byl v roce 2005 znovu potvrzen ve funkci. Nikiforos Diamandouros má za sebou úspěšné zahájení fungování funkce řeckého ombudsmana, kterou vykonával pět let. Nikiforos Diamandouros navázal na práci svého finského předchůdce. Také podstatně rozšířil svůj úřad. Od září 1995 vzrostl štrasburský a bruselský tým Evropského ombudsmana ze dvou členů na současných 38 pracovníků, a to právníků, úředníků a sekretářek. Současný Evropský ombudsman udělal velký dojem i vzhledem k jeho dobrým vztahům s Petičním výborem Evropského parlamentu. Ten také schválil jeho kandidaturu, která byla podpořena socialistickou frakcí v Evropském parlamentu. Po svém znovuzvolení Nikiforos Diamandouros stanovil tři priority pro své aktuální funkční období. Za prvé zajistit, aby práva občanů byla respektována na všech úrovních Evropské unie, za druhé snažit se o to, aby instituce a orgány splňovaly nejvyšší standardy administrativy a za třetí dát garanci, aby úřad Evropského ombudsmana, který slouží občanům, byl efektivní a účinný.

### **Pravomoci Evropského ombudsmana**

V článku 8d Maastrichtské smlouvy stojí, že každý občan Evropské unie se může obrátit na ombudsmana. Článek 138e dále rozšiřuje toto právo fyzických a právnických osob sídlících nebo registrovaných na území členského státu Evropské unie.

Úkolem evropského ombudsmana je vyšetřovat případy, ve kterých si občané stěžují na špatnou správu (maladministration) evropských institucí a orgánů, kromě Evropského soudního dvora a Soudu první instance, v jejichž kompetencích jsou soudní případy. Špatnou správou se myslí slabá nebo nefungující administrativa, korupce nebo situace, kdy konkrétní instituce neplní své povinnosti, nebo tak činí nesprávným způsobem či překračuje své kompetence. Do skupiny špatné správy patří aktivity nekalé, diskriminační (například diskriminace na základě věku), zneužití pravomoci, nedostatek či odmítnutí informací, zbytečný odklad a nesprávné procedury. V případě, že Evropský ombudsman odhalí známky špatné správy, informuje danou instituci a předloží návrh doporučení. Tato instituce má následně tři měsíce na to, aby podala k věci své stanovisko. Ombudsman může také navrhnout smírné řešení, eventuálně doporučení k nápravě. Pokud ho daná instituce ignoruje, smí podat zprávu Evropskému parlamentu. Jeho doporučení však na evropské úrovni nejsou vynutitelná.

Evropský ombudsman disponuje takovými pravomocemi k výkonu své funkce, které mu umožňují získat vyžádané informace od následujících evropských institucí a orgánů:

Evropská komise,  
Rada Evropské unie,  
Evropský parlament,  
Účetní dvůr,  
Evropský soudní dvůr (kromě jeho soudní role),  
Soud první instance (vyjma jeho soudní pravomoci),  
Hospodářský a sociální výbor,  
Výbor regionů,  
Evropská centrální banka,  
Evropská investiční banka a  
agentury (např. Úřad pro výběr personálu Evropských společenství - EPSO).

Tyto instituce a orgány mají povinnost vydat mu příslušné dokumenty kromě těch, které obsahují utajované skutečnosti. Evropský ombudsman se také schází až třicetkrát za rok s poslanci a úředníky evropských orgánů a institucí a jedná s nimi o stížnostech. Také je instruuje, jak zlepšit jejich službu občanovi.

Jednání národních institucí a mezinárodních organizací není v pravomoci Evropského ombudsmana. Ombudsman nemůže jakkoliv nařizovat evropským administrativním orgánům, aby změnil rozhodnutí nebo dát pokutu či anulovat administrativní rozhodnutí. Tato role je na úrovni Evropské unie udělena pouze a jedině Evropskému soudnímu dvoru a Soudu první instance. Evropský ombudsman se nezabývá stížnostmi, které spadají pod pravomoci národních, regionálních či místních ombudsmanů. Evropský ombudsman není odvolacím orgánem proti rozhodnutím, která jsou vydána národními soudy. Evropský ombudsman vede vyšetřování nezávisle na základě stížností a může sám iniciovat šetření. V jeho pravomoci je jen navrhnout opatření k nápravě zjištěných nedostatků a uveřejňovat informace a poznatky zjištěné během šetření podnětů a stížností a zobecňovat je.

### **Postup práce úřadu Evropského ombudsmana**

Evropského ombudsmana mohou kontaktovat občané a společnosti ve 20 úředních jazycích Evropské unie (a navíc v irštině) poštou, faxem a stále častěji prostřednictvím e-mailu. Stížnost zasloupanou ombudsmanovi dostane k vyřízení právník, který zná právní kulturu dané země. Ten do týdne stěžovateli odepíše, že ombudsman jeho stížnost přijal. Úřad má pak měsíc na určení, zda se jedná o stížnost, kterou řeší Evropský ombudsman, nebo zda spadá do kompetence někoho jiného. Stížnost musí být podána do dvou let od doby, kdy se občan dozvěděl o skutečnostech, na kterých je založena. Není nutné, aby byl špatnou správou poškozen osobně. Stížnost by se však měla podat až poté, co byla dotyčná instituce nebo orgán na chybu upozorněn, například dopisem. Evropský ombudsman se snaží vyřizovat stížnosti co nejrychleji. Většinou se celý případ uzavře do jednoho roku. Pomoc Evropského ombudsmana je bezplatná. Stížnosti se navíc vyřizují rychleji než žaloby podané k soudu, kdy mohou občané čekat až několik let na rozsudek.

### **Role Evropského ombudsmana**

Zajištění dobré správy je podstatné pro občany, aby mohli využívat svých práv. Evropský ombudsman tomu napomáhá, jelikož poskytuje občanům efektivní nápravu v případech porušení jejich práv (ombudsmanova reaktivní role). Evropský ombudsman se také snaží zlepšit dobrou správu a šířit informace o své funkci (ombudsmanova proaktivní role).

### **Reaktivní role Evropského ombudsmana**

Reaktivní rolí Evropského ombudsmana se myslí vyřizování stížností, se kterými se na něj občané Evropské unie obracují. Většina stížností se týká nedostatečné průhlednosti a přístupu k veřejným dokumentům, nesprávnosti procedur u orgánů a institucí Evropské unie (např. zneužití předpisů na ochranu osobních údajů), nesprávností v přijímání nových úředníků EU, zdržování plateb (například šetření ve věci pozdní platby Evropské komise), smluvních sporů a veřejných zakázek.

Čísla za rok 2004 potvrzují nárůst stížností oproti roku 2003. V roce 2004 Evropský ombudsman obdržel celkem 3.726 stížností (z toho 95% podali jednotliví občané a 5% společnosti). Oproti roku 2003 je to nárůst o více než 50%. U přibližně 70% případů byl veřejný ochránce práv stěžovatelům schopen pomoci, a to buď zahájením šetření jejich případů, předáním případu odpovědnému orgánu nebo podáním doporučení, kam se obrátit za účelem rychlého a účinného řešení daného problému. Většina stížností, které byly šetřeny,

směřovala proti Evropské komisi, a to v 375 případech, což činí 69% všech zahájených šetření. To však neznamená, že Evropská komise je nejhorší, ale to, že evropští občané s ní nejvíce přijdou do styku. Komise je hlavním orgánem Společenství, který přijímá rozhodnutí mající přímý dopad na občany. Dále bylo zaznamenáno 58 stížností na Úřad pro výběr personálu Evropských společenství (EPSO), 48 stížností na Evropský parlament a 22 stížností na Radu Evropské unie.

Nejvíce stížností Evropský ombudsman přijímá z nejlidnatějších zemí Evropské unie. Přesto se ukazuje, že naopak země s menším počtem obyvatel podávají veřejnému ochránci práv více stížností, než lze očekávat vzhledem k počtu jejích obyvatel. Nejvyšší počet stížností na obyvatele tak přichází z Malty, Lucemburska, Belgie, Kypru a Slovinska. Z České republiky obdržel Evropský ombudsman 98 stížností.

Evropské instituce odpovídají pozitivně na více než čtvrtinu šetření Evropského ombudsmana. Výsledky šetření jsou publikovány ve zprávách, které obsahují popis skutkového stavu a doporučení jeho řešení.

### **Proaktivní role Evropského ombudsmana**

Evropský ombudsman oslovuje občany prostřednictvím různých iniciativ, jejichž úkolem je co nejvíce zkvalitnit služby občanům Evropské unie. Evropský ombudsman uděluje rady i prostřednictvím Internetu.

Nikiforos Diamandouros stejně jako jeho předchůdce se účastnil jako pozorovatel zasedání Konventu o budoucnosti Evropské unie. Občané Evropské unie, pokud bude schválena Smlouva zakládající Ústavu EU, tak budou mít právo podat stížnost Evropskému ombudsmanovi i na základě článku 48 Charty základních práv a svobod Evropské unie, která je součástí Smlouvy zakládající Ústavu pro EU.

### **Otázka transparentnosti a přístupnosti dokumentů v Evropské unii**

Evropský ombudsman potřebuje stejně jako občané přístup k dokumentům. Z pozice své funkce se zasazuje o větší průhlednost práce orgánů. Průhlednost čili transparentnost je tradiční součástí demokracie. Každý občan má právo vědět, jak a proč jsou rozhodnutí přijímána. Pokud občan disponuje těmito informacemi, může ohodnotit, jak se političtí reprezentanti chovají a jak nakládají se svou odpovědností. Být dobře informován znamená lépe se orientovat v demokracii. Evropská unie se zavázala zvýšit průhlednost svých rozhodovacích procesů. V květnu 2001 Evropský parlament a Rada přijaly nová pravidla o zveřejňování dokumentů Parlamentu, Rady a Komise. Tyto instituce nyní musí udržovat veřejný registr dokumentů, který je přístupný v elektronické podobě a který musí být neustále obnovován.

### **Evropský kodex řádného úředního chování**

Evropský ombudsman je strážcem řádné správy. Ombudsman definoval nesprávný úřední postup ve své výroční zprávě za rok 1997 tak, že "k nesprávnému úřednímu postupu dochází tehdy, jestliže některý veřejný orgán nejedná v souladu s pravidlem nebo zásadou, které jsou pro něj závazné." Tuto definici podpořil Evropský parlament a rozumí se tím efektivní služba profesionálů, kteří pracují v orgánech a institucích Evropské unie. Zásadní je v tomto ohledu přijetí Evropského kodexu řádného úředního chování. Evropský kodex řádného úředního chování byl přijat usnesením Evropského parlamentu ze 6. září 2001. Všechny instituce a orgány ho musí dodržovat ve vztazích s veřejností. Kodex se týká všech úředníků a jiných pracovníků, pro které platí Služební řád a Podmínky pracovního vztahu. Evropský

ombudsman se v tomto funkčním období rozhodl usilovat hlavně o to, aby Evropská komise co nejdříve navrhla zákon o řádné správě orgánů a institucí Unie.

### **Evropský ombudsman a národní ombudsmani**

Politiky Evropské unie jsou většinou administrovány národními orgány, na které Evropský ombudsman nedohlíží. Je tudíž na národních či regionálních ombudsmanech a petičních výborech, aby tyto orgány kontrolovaly a dohlížely na respektování práva Společenství. V rámci své proaktivní role se Evropský ombudsman snaží, aby byli národní ombudsmani informováni o otázkách spojených s evropským právem. Evropský ombudsman tak úzce spolupracuje se svými partnery. Evropský ombudsman se těší velké úctě mezi svými kolegy na národní úrovni. Od roku 1996 založil síť styčných kanceláří, v rámci níž si ombudsmani vyměňují informace o právu Společenství a sdílejí informace o svých aktivitách. V současnosti do této sítě patří 90 úřadů s národní a regionální působností ve 25 zemích Unie, v dalších několika kandidátských zemích a také v Norsku a na Islandu.

Evropský ombudsman se také snaží v rámci informačních kampaní na svých zahraničních cestách rozvíjet vztahy s národními ombudsmany. Během těchto cest přednáší široké veřejnosti o výsledcích své práce, aby přiblížil její náplň. Ve dnech 22. - 24. března 2004 navštívil během svého turné po nových členských zemích ještě před jejich vstupem také Českou republiku a setkal se s českým veřejným ochráncem práv Otakarem Motejlem, s dalšími ústavními činiteli a debatoval rovněž s občany.

Evropský ombudsman se snaží při diskusích s občany zvýšit povědomí o fungování své instituce. Podle průzkumů agentury STEM si jen 50% Čechů dokáže představit, co dělá Evropský ombudsman. Úřad Evropského ombudsmana tak vypracoval brožuru "Evropský ombudsman na první pohled", která je přeložena i do nových jazyků Evropské unie, ve které se občané dozvědí o jeho funkci a postupech.

### **Evropský ombudsman a petiční výbory**

Evropský ombudsman také spolupracuje s petičními výbory národních parlamentů členských zemí Evropské unie. Vztahy Evropského ombudsmana a Petičního výboru Evropského parlamentu jsou ošetřeny v Jednácím řádu Evropského parlamentu. Role Evropského ombudsmana a Petičního výboru Evropského parlamentu je řádně vymezena. Evropský ombudsman se zabývá pouze případy týkajícími se nesprávného úředního postupu orgánů a institucí Evropské unie.

### **Petiční výbor Evropského parlamentu**

Petiční výbor Evropského parlamentu naopak řeší stížnosti, které jsou obsaženy v podané petici a vztahují se k záležitostem obecného zájmu. Jsou to individuální nebo kolektivní stížnosti adresované Evropskému parlamentu, které žádají o zaujetí stanoviska (například uznání sociálního zabezpečení, penzí, rodinných příspěvků), či se dotýkají otázek veřejného zájmu (lidských práv a ochrany životního prostředí) a jiných otázek týkajících se prováděcích právních předpisů Evropské unie. Všechny případy musí spadat do sféry působnosti Evropské unie (například volný pohyb osob, zboží, kapitálu a služeb, sociální politika, uznávání odborných kvalifikací apod.). Petice občané zasílají poštou na adresu the European Parliament, Member's Activities Division, European Parliament, B-1047, Brussels, Belgium nebo elektronicky prostřednictvím webové adresy ([http://www.europarl.eu.int/petition/petition\\_en.htm](http://www.europarl.eu.int/petition/petition_en.htm)).

Evropský ombudsman vstupuje do druhého desetiletí své činnosti a má stále před sebou řadu úkolů a mnoho práce. Během svého krátkého fungování si dokázal vybudovat uznání samotných občanů, kteří se na něj každoročně obracejí jako k prostředníkovi, který je dokáže ochránit před nespravedlivým postupem evropských úřadů. Svědčí o tom také nárůst počtu stížností. Evropští občané spatřují v Evropském ombudsmanovi určitou morální autoritu, která má sílu a váhu jim ve sporu pomoci. Jeho úsilí o co nejefektivnější a nejrychlejší nápravu špatné správy ve složitém institucionálním systému Evropské unie občanům dokazuje, že tato víra v pravomoci ombudsmana není neopodstatněná a náprava věcí veřejných je možná.

Kontakty na Evropského ombudsmana

Adresa: The European Ombudsman

1. Avenue du Président Robert Schuman

B.P. 403

F - 67001 Strasbourg Cedex

France

Fax: 00 33 3 88 17 90 62

E-mail: [euro-ombudsman@europarl.eu.int](mailto:euro-ombudsman@europarl.eu.int)

Webová stránka: <http://www.euro-ombudsman.eu.int>

<http://www.euro-ombudsman.eu.int/glance/cs/default.htm>

Přesný formulář stížnosti: <http://www.euro-ombudsman.eu.int/form/cs/form2.htm>

### **Nikiforos Diamandouros - Evropský ombudsman**

Narodil se 25. června 1942 v Aténách v Řecku. Studoval na Indiana University a na Columbia University v USA. Je vystudovaným politologem. Vyučoval na Státní newyorské univerzitě a na Columbia University. V letech 1980 - 1983 byl programovým ředitelem Rady pro výzkum ve společenských vědách v New Yorku a pro Západní Evropu a Blízký a Střední východ. Od roku 1988 vyučoval na Aténské univerzitě a v rozmezí let 1988 - 1991 byl předsedou Řeckého institutu pro mezinárodní a strategický výzkum v Aténách. V letech 1992 - 1998 byl prezidentem řecké Asociace politických věd. Od roku 1993 byl také profesorem komparativní politologie na Fakultě politických věd a veřejné správy Univerzity v Aténách. V letech 1998 - 2003 byl prvním národním ombudsmanem v Řecku. Od dubna 2003 působil jako Evropský ombudsman a v této funkci byl znovu potvrzen 11. ledna 2005 Evropským parlamentem. Je ženatý a má dvě děti. Mezi jeho koníčky patří historie, literatura, psaní, vážná hudba a film.

Autorka: Lenka Škrábalová (1977) vystudovala mezinárodní vztahy a západoevropská studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a v současnosti přednáší na Jean Monnet Centre of Excellence katedry Západoevropských studií FSV UK. V roce 2004-2005 absolvovala stáž v Evropském parlamentu.

Zdroj: Europeum

### ***Rozhodnutí Evropského Parlamentu o pravidlech a obecných podmínkách pro výkon funkce veřejného ochránce práv(1)*** **EVROPSKÝ PARLAMENT,**

*s ohledem na smlouvy o založení Evropských společenství, a zejména na čl. 195 odst. 4 Smlouvy o založení Evropského společenství, čl. 20d odst. 4 Smlouvy o založení Evropského*

*sdrúžení uhlí a oceli a čl. 107d odst. 4 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii,*

*s ohledem na stanovisko Komise,*

*s ohledem na souhlas Rady,*

*vzhledem k tomu, že je třeba stanovit pravidla a obecné podmínky pro výkon funkce veřejného ochránce práv podle ustanovení obsažených ve smlouvách o založení Evropských společenství;*

*vzhledem k tomu, že je na místě určit podmínky, za kterých může být veřejnému ochránci práv podána stížnost, a vymezit vztahy mezi výkonem funkce veřejného ochránce práv a soudními či správními řízeními;*

*vzhledem k tomu, že veřejný ochránce práv, který může též jednat z vlastního podnětu, musí mít všechny náležitosti potřebné k výkonu své funkce; že za tímto účelem jsou orgány a instituce Společenství povinny poskytnout veřejnému ochránci práv na požádání všechny informace, jež požaduje, s výhradou řádně odůvodněného utajení, aniž je dotčena povinnost veřejného ochránce práv nesdělovat je; že orgány členských států jsou povinny poskytnout veřejnému ochránci práv všechny potřebné informace, pokud se na tyto informace nevztahují právní nebo správní předpisy ukládající mlčenlivost nebo předpisy, jež zabraňují jejich předání; že pokud nebude veřejnému ochránci práv poskytnuta požadovaná pomoc, uvědomí o tom Evropský parlament, a tomu přísluší podniknout náležité kroky;*

*vzhledem k tomu, že je nezbytné stanovit postupy pro případ, že šetření prováděná veřejným ochráncem práv odhalí případy nesprávného úředního postupu; že je třeba současně stanovit, že veřejný ochránce práv podává každoročně souhrnnou zprávu Evropskému parlamentu na konci ročního zasedacího období;*

*vzhledem k tomu, že veřejný ochránce práv a jeho zaměstnanci jsou povinni udržovat v tajnosti všechny informace, se kterými se seznámí v souvislosti s výkonem své funkce; že veřejný ochránce práv je však povinen informovat příslušné orgány o skutečnostech, o kterých se domnívá, že spadají do oblasti trestního práva, a o nichž se dozví v rámci šetření;*

*vzhledem k tomu, že je nutné stanovit možnost spolupráce mezi veřejným ochráncem práv a orgány stejného typu, které existují v některých členských státech, při dodržení vnitrostátních právních předpisů;*

*vzhledem k tomu, že Evropský parlament jmenuje veřejného ochránce práv na začátku svého volebního období pro dané volební období z řad osob, které jsou občany Evropské unie a u kterých jsou veškeré záruky nezávislosti a náležité způsobilosti;*

*vzhledem k tomu, že je třeba stanovit podmínky, za nichž funkce veřejného ochránce práv končí;*

*vzhledem k tomu, že veřejný ochránce práv musí vykonávat funkci zcela nezávisle, k čemuž se slavnostně zavazuje před Evropským soudním dvorem při nástupu do funkce; že je třeba určit veškeré činnosti neslučitelné s výkonem funkce veřejného ochránce práv, dále pak jeho plat, výsady a imunitu;*

vzhledem k tomu, že je třeba stanovit pravidla týkající se úředníků a zaměstnanců sekretariátu, který má být veřejnému ochránci práv nápomocen, a jeho rozpočtu; že sídlo veřejného ochránce práv je v sídle Evropského parlamentu;

vzhledem k tomu, že je na veřejném ochránci práv, aby přijal prováděcí ustanovení k tomuto rozhodnutí; že je třeba mimo jiné stanovit určitá přechodná ustanovení pro prvního veřejného ochránce práv, který bude jmenován poté, co vstoupí v platnost Smlouva o Evropské unii,

## ROZHODL TAKTO:

### Článek 1

1. Toto rozhodnutí stanoví pravidla a obecné podmínky pro výkon funkce veřejného ochránce práv v souladu s čl. 195 odst. 4 Smlouvy o založení Evropského společenství, čl. 20d odst. 4 Smlouvy o založení Evropského sdružení uhlí a oceli a čl. 107d odst. 4 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii.

2. Veřejný ochránce práv plní své funkce při respektování pravomocí, jež orgánům a institucím Společenství udělují Smlouvy.

3. Veřejný ochránce práv nesmí zasahovat do žádného soudního řízení ani zpochybňovat důvodnost soudního rozhodnutí.

### Článek 2

1. Veřejný ochránce práv přispívá za podmínek a v mezích stanovených výše uvedenými Smlouvami k odhalování nesprávného úředního postupu při činnosti orgánů a institucí Společenství s výjimkou Soudního dvora a Soudu prvního stupně při výkonu jejich soudní pravomoci, a doporučuje nápravná opatření. Činnost jiných orgánů či osob nemůže být předmětem stížnosti uplatněné u veřejného ochránce práv.

2. Každý občan Evropské unie nebo každá fyzická nebo právnická osoba s bydlištěm nebo sídlem v členském státě Evropské unie se může obrátit na veřejného ochránce práv buď přímo, nebo prostřednictvím člena Evropského parlamentu se stížností týkající se nesprávného úředního postupu při činnosti orgánů a institucí Společenství s výjimkou Soudního dvora a Soudu prvního stupně při výkonu jejich soudní pravomoci. Veřejný ochránce práv uvědomí dotyčný orgán nebo dotyčnou instituci neprodleně po obdržení stížnosti.

3. Ze stížnosti musí být patrné, oč v ní jde a kdo ji podává; tato osoba může požádat, aby se se stížností nakládalo jako s důvěrnou.

4. Stížnost musí být předložena do dvou let ode dne, kdy se stěžovatel dozví o skutečnostech, kterých se stížnost týká, a musí jí předcházet vhodné administrativní kroky uplatněné u dotyčných orgánů a institucí.

5. Veřejný ochránce práv může stěžovateli poradit, aby se obrátil na jiný orgán.

6. Stížnostmi podanými veřejnému ochránci práv není dotčen běh lhůt k podání opravných prostředků v soudních nebo správních řízeních.

7. Musí-li veřejný ochránce práv z důvodů probíhajícího či ukončeného soudního řízení v téže věci prohlásit nějakou stížnost za nepřijatelnou nebo ukončit její zkoumání, výsledky šetření, které případně již provedl, se odkládají.

8. Veřejný ochránce práv se může zabývat stížností, která se týká pracovních vztahů mezi orgány a institucemi Společenství a jejich úředníky a ostatními zaměstnanci pouze tehdy, pokud již dotyčná osoba vyčerpala všechny možnosti vnitřních správních žádostí a stížností, zejména postupy uvedené v čl. 90 odst. 1 a 2 služebního řádu, a pokud již uplynuly lhůty pro odpověď ze strany orgánů, jimž byla věc předložena.

9. Veřejný ochránce práv informuje stěžovatele v co nejkratší době o vyřízení jeho stížnosti.

### Článek 3

1. Veřejný ochránce práv provádí z vlastního podnětu nebo na základě stížnosti všechna šetření, která považuje za důvodná pro objasnění každého případného nesprávného úředního postupu při činnosti orgánů a institucí Společenství. Uvědomí o tom dotyčný orgán či dotyčnou instituci, a ty mu mohou podat všechny potřebné připomínky.

2. Orgány a instituce Společenství musí poskytnout veřejnému ochránci práv požadované informace a umožnit mu přístup k dotyčné dokumentaci. Mohou to odmítnout pouze na základě řádně odůvodněného utajení.

Přístup k dokumentaci členského státu, na kterou se vztahují právní nebo správní předpisy o utajení, umožní až po předchozím souhlasu tohoto členského státu. K jiné dokumentaci členského státu umožní přístup poté, co jej o tom uvědomí.

V obou těchto případech nesmí veřejný ochránce práv v souladu s článkem 4 obsah této dokumentace rozšiřovat.

Úředníci a ostatní zaměstnanci orgánů a institucí Společenství musí svědčit na požádání veřejného ochránce práv; vypovídají jménem svého úřadu a v souladu s jeho pokyny a zůstávají vázání služebním tajemstvím.

3. Orgány členských států musí poskytnout veřejnému ochránci práv, pokud o to požádá, prostřednictvím stálých zastoupení členských států u Evropských společenství veškeré informace, které mohou pomoci objasnit případy nesprávného úředního postupu ze strany orgánů a institucí Společenství, pokud se na tyto informace nevztahují právní nebo správní předpisy ukládající mlčenlivost nebo ustanovení zabraňující jejich předání. V posledně uvedeném případě však může daný členský stát sdělit veřejnému ochránci práv tyto informace, pokud se zaváže, že jejich obsah neposkytne jiným osobám.

4. Jestliže není veřejnému ochránci práv poskytnuta spolupráce, kterou požaduje, informuje o tom Evropský parlament, a ten podnikne náležité kroky.

5. *Podle možností hledá veřejný ochránce práv společně s dotyčným orgánem či dotyčnou institucí řešení, jímž by se dal nesprávný úřední postup napravit a stížnost se uspokojivě vyřídila.*

6. *Pokud veřejný ochránce práv odhalí nesprávný úřední postup, uvědomí dotyčný orgán nebo dotyčnou instituci, a případně předloží návrhy doporučení. Dotyčný orgán nebo dotyčná instituce zašle veřejnému ochránci práv do tří měsíců odůvodněné stanovisko.*

7. *Následně podá veřejný ochránce práv zprávu Evropskému parlamentu a dotyčnému orgánu či dotyčné instituci. Může zde též podat doporučení. Stěžovatele veřejný ochránce práv vyrozumí o výsledcích šetření a o stanovisku dotyčného orgánu nebo dotyčné instituce a o případných doporučeních podaných veřejným ochráncem práv.*

8. *Veřejný ochránce práv podává každoročně na konci ročního zasedacího období zprávu o výsledcích svých šetření Evropskému parlamentu.*

#### *Článek 4*

1. *Veřejný ochránce práv a jeho zaměstnanci, na něž se vztahuje článek 214 Smlouvy o založení Evropského společenství, čl. 47 odst. 2 Smlouvy o založení Evropského sdružení uhlí a oceli a článek 194 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii, jsou povinni nesdělovat informace a dokumenty, se kterými byli seznámeni v rámci svých šetření. Jsou též povinni chránit důvěrnost veškerých informací, které by mohly poškodit stěžovatele nebo jinou zúčastněnou osobu, aniž je dotčen odstavec 2.*

2. *Jestliže se veřejný ochránce práv v rámci šetření dozví o skutečnostech, jež podle jeho názoru spadají do oblasti trestního práva, neprodleně o tom uvědomí příslušné vnitrostátní orgány prostřednictvím stálých zastoupení členských států u Evropských společenství, v případě potřeby rovněž orgán Společenství, z nějž pochází dotyčný úředník nebo zaměstnanec, a tento orgán může případně použít čl. 18 druhý pododstavec Protokolu o výsadách a imunitách Evropských společenství. Veřejný ochránce práv může také informovat dotyčný orgán nebo dotyčnou instituci Společenství o skutečnostech nasvědčujících tomu, že jednání některého z jejich úředníků či zaměstnanců spadá do působnosti disciplinárních předpisů.*

#### *Článek 5*

*Veřejný ochránce práv může v případě, že to přispěje k vyšší účinnosti šetření a k lepší ochraně práv a zájmů stěžovatelů, spolupracovat s orgány stejného typu, které existují v některých členských státech, při dodržení příslušných vnitrostátních právních předpisů. Veřejný ochránce práv nesmí touto cestou vyžadovat dokumenty, ke kterým by neměl přístup podle článku 3.*

#### *Článek 6*

1. *Veřejný ochránce práv je jmenován Evropským parlamentem po každých volbách Evropského parlamentu na dobu volebního období. Může být jmenován opakovaně.*

2. *Veřejný ochránce práv je vybírán z osob, které jsou občany Evropské unie, mají plná občanská a politická práva, poskytují veškeré záruky nezávislosti, splňují podmínky*

*požadované pro výkon nejvyšších soudních funkcí ve své zemi nebo mají obecně uznávané zkušenosti a způsobilost pro výkon funkce veřejného ochránce práv.*

#### *Článek 7*

- 1. Výkon funkce veřejného ochránce práv skončí buď uplynutím jeho funkčního období, anebo odstoupením či odvoláním.*
- 2. Kromě případu odvolání vykonává veřejný ochránce práv svou funkci až do okamžiku, kdy je jmenován jeho nástupce.*
- 3. V případě předčasného skončení výkonu funkce veřejného ochránce práv je nástupce jmenován do tří měsíců od uvolnění funkce na dobu zbývající do konce volebního období.*

#### *Článek 8*

*Veřejný ochránce práv, který již nesplňuje podmínky požadované k výkonu funkce nebo který se dopustí vážného pochybení, může být odvolán Soudním dvorem Evropských společenství na žádost Evropského parlamentu.*

#### *Článek 9*

- 1. Veřejný ochránce práv vykonává svou funkci zcela nezávisle v obecném zájmu Společenství a občanů Evropské unie. Při plnění funkce nesmí požadovat ani přijímat pokyny od žádné vlády ani orgánu. Zdrží se veškeré činnosti neslučitelné s povahou jeho funkce.*
- 2. Při nástupu do funkce se slavnostně zavazuje před Soudním dvorem Evropských společenství, že bude vykonávat svou funkci zcela nezávisle a nestranně a plnit po celou dobu výkonu funkce i po jejím ukončení povinnosti z ní vyplývající, zejména povinnost čestného a zdrženlivého jednání při přijímání některých funkcí nebo některých výhod po skončení výkonu funkce veřejného ochránce práv.*

#### *Článek 10*

- 1. Po dobu své funkce nesmí veřejný ochránce práv vykonávat žádnou jinou politickou nebo správní funkci ani jinou výdělečnou či nevýdělečnou profesionální činnost.*
- 2. Pokud jde o platy, náhrady a důchody, je veřejný ochránce práv postaven naroveň soudci Soudního dvora Evropských společenství.*
- 3. Články 12 až 15 a článek 18 Protokolu o výsadách a imunitách Evropských společenství se vztahují na veřejného ochránce práv i úředníky a zaměstnance jeho sekretariátu.*

#### *Článek 11*

- 1. Veřejnému ochránci práv je nápomocen sekretariát, jehož vedoucího sám jmenuje.*
- 2. Na úředníky a zaměstnance sekretariátu veřejného ochránce práv se vztahují nařízení a předpisy vztahující se na úředníky a zaměstnance Evropských společenství. Jejich počet je každoročně stanoven v rámci rozpočtového procesu.*

3. *Úředníci Evropských společenství a členských států, kteří jsou jmenováni zaměstnanci sekretariátu veřejného ochránce práv, jsou ve služebním zájmu vyčleněni pro veřejného ochránce práv se zárukou, že budou přijati zpět do své původní instituce.*

4. *V otázkách svých zaměstnanců je veřejný ochránce práv postaven naroveň orgánům ve smyslu článku 1 služebního řádu Evropských společenství.*

*Článek 12  
zrušen*

*Článek 13*

*Sídlem veřejného ochránce práv je sídlo Evropského parlamentu.*

*Článek 14*

*Veřejný ochránce práv přijme prováděcí předpisy k tomuto rozhodnutí.*

*Článek 15*

*První veřejný ochránce práv jmenovaný poté, co vstoupí v platnost Smlouva o Evropské unii, je jmenován na dobu zbývající do konce volebního období.*

*Článek 16  
zrušen*

*Článek 17*

*Toto rozhodnutí bude zveřejněno v Úředním věstníku Evropských společenství. Vstupuje v platnost dnem zveřejnění.*

Jak se obracet na Evropský soud pro lidská práva

Jaké záležitosti může soud projednávat?

1. Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud) je mezinárodní institucí, která může při splnění určitých podmínek přijímat stížnosti osob dovolávajících se porušení práv zaručených Evropskou úmluvou o lidských právech (dále jen Úmluva). Tato Úmluva je smlouvou, jíž se velký počet států zavázal zachovávat určitá základní práva jednotlivce. Tato práva jsou formulována jednak v Úmluvě samotné, jednak v protokolech. Český text Úmluvy a Protokolů lze nalézt na webových stránkách Evropského soudu pro lidská práva: <http://www.echr.coe.int/echr>. Dokument je ve formátu pdf a k jeho otevření je třeba mít instalován Adobe Acrobat.

2. Domníváte-li se, že jeden ze států, které Úmluvu podepsaly, porušil k Vaší újmě některé ze základních práv, můžete se obrátit na Soud.

3. Soud se však může zabývat jen stížnostmi na porušení práv zakotvených v Úmluvě nebo v Protokolech. Soud není odvolacím soudem ve vztahu k národním soudům, sám nemá pravomoc rozsudky národních orgánů rušit ani je měnit. Nemůže ani přímo ve Váš prospěch intervenovat u orgánu, jehož rozhodnutí napadáte.

4. Soud nepřijímá stížnosti, pokud nesměřují proti jednomu ze států, které Úmluvu podepsaly, anebo pokud se týkají skutečností, které nastaly před datem vstupu Úmluvy nebo jejího protokolu v platnost v závislosti na tom, kde je dané právo či svoboda, na jejichž porušení si stěžovatel stěžuje, zakotveno.

5. Soudu lze předložit stížnost směřující proti aktu státního orgánu (parlament, správní orgán, soud aj.) některého ze smluvních států. Soud se však nemůže zabývat stížnostmi vedenými proti jednotlivcům nebo nestátním institucím.

6. V souladu s článkem 35 odst. 1 Úmluvy může Soud stížnost posuzovat až po vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné vnitrostátní rozhodnutí. Podle praxe a judikatury Soudu jsou všechny vnitrostátní právní prostředky nápravy vyčerpány, pokud i poslední instance, kterou je zpravidla v České republice Ústavní soud, rozhodla o merituu věci. V případě nesplnění těchto podmínek se Soud stížností nemůže zabývat.

7. Je proto nutné, abyste před podáním stížnosti k Soudu vyčerpali všechny řádné vnitrostátní právní prostředky nápravy včetně těch, které v daném státu umožňují zjednání nápravy, pokud jde o namítané porušení práva. V opačném případě je třeba prokázat, že tyto opravné prostředky byly ve Vašem případě neúčinné. Rovněž je třeba, aby byly v řízení před vnitrostátními soudy vzneseny ty námitky, které jsou předmětem stížnosti.

8. Při podání těchto opravných prostředků byste měli znát procesní předpisy, zejména lhůty, které jsou v nich předeepsány. Pokud bylo například Vaše podání zamítnuto jako opožděné či z důvodu nerespektování jiné procesní podmínky, Soud se pravděpodobně nebude meritem stížnosti zabývat.

9. Pokud si stěžujete na rozhodnutí soudu, kterým jste byl uznán vinným ze spáchání trestného činu, není potřebné podat návrh na povolení obnovy řízení po vyčerpání řádných opravných prostředků. Rovněž se nevyžaduje vyčerpání mimořádných opravných prostředků

# VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV



## Preambule

U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu, že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, neměli být lidé donuceni uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku, že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy, že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě, že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku, Valné shromáždění vyhlašuje tuto Všeobecnou deklaraci lidských práv jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

## článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

## článek 2

- (1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.
- (2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení